

ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШЕЙ В РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

Актуальність теми дослідження: В соціальному вимірі гроші виступають в різних сутнісних якостях: як знак (інформаційна функція), як символ, стають інституціональним феноменом; будучи універсальною транскультурною цінністю, вони фіксують міру цінності певного об'єкта як речі, здатної бути загальним еквівалентом обміну інших речей. Статус загальності припускає функціональну феноменологію прояву грошей як цінності в соціумі, необхідним елементом пізнання якої постає розгляд їх в історико-еволюційному плані. Вони немовби «накопичують» історичний смисл людської життєдіяльності, соціальну силу людини, котра урівнює можливості і права індивідів настільки, що виникає віра в надзвичайні можливості грошей. Відтак виявлення соціально-економічного змісту грошей в історії соціуму та культури має значний пізнавальний інтерес. Проблема грошей завжди була в центрі уваги філософів, економістів, політиків, культурологів. Про це свідчать праці Дж. Везерфорда, П. Бернстайна, Г. Зімеля, Ю. Осипова, В. Львіна, З. Скринник, О. Суббето, С. Синякова, О. Неклессі та ін. Для розуміння методологічних основ дослідження проблеми грошей мають праці В. Базилевича, А. Маршалла, Ф. Гаска, Дж. Кейнса, І. Ескевича та ін. **Мета дослідження:** розкриття проблеми еволюції ціннісного відношення до грошей в історії розвитку як філософської, так і економічної думки. **Завдання дослідження:** розкрити проблеми еволюції грошей в історії розвитку філософської та економічної думки. **Об'єктом дослідження є:** сутність грошей та їх еволюція. **Предмет дослідження –** еволюція грошей. Розкриття проблеми еволюції ціннісного відношення до грошей в історії розвитку як філософської, так і економічної думки. Сутність грошей розкривається в процесі їх еволюції. Економісти вбачають причину появи грошей у розвитку торговельних відносин, антропологі ж підкреслюють їх економічне, не торговельне начало. Гроші були різні за формою (черепашки, худоба, хутра, монети, банкноти), але завжди були постійні за змістом і функціями - засіб обміну. Разом з тим саме у цих властивостях і приховується парадокс: про гроші написано тисячі книг, і разом з тим «ми занадто мало знаємо про них» [4, с. 11]. - говорить М. Фрідмен, визнаний лідер монетаризму ХХ століття. Причина такого парадоксу полягає в тому, що гроші не повністю потрапляють в аналітичне поле грошових теорій. Тому гроші потрібно розглядати не як міру вартості і засіб платежу, не як засіб обміну, а «гроші як особливий спосіб дивитися і думати, як специфічна постановка погляду культури, як потрібний і активно використовуваний нею інструмент мислення і компонент буття» [4, с. 12]. - вказує І. Ескевич. Необхідно виходити з того, що «економічні гроші» - лише видима частина «грошового айсбергу». В глибинах економічної реальності прихована значна і головна сутність грошей, виявлення якої завжди займалась філософія. В античній філософії, де центральною в теорії пізнання поставала проблема співвідношення знання та мислення, істинного та хибного, знання розумілося в єдності з його предметом. Виходячи з того, що знання є своєрідною копією предмета, антична філософія переважно вивчала процес, за допомогою якого предмет переводився в стан знання. Теза про єдність знання і предмета специфічно поєднувалася з нерозумінням активності суб'єкта в процесі пізнання; істинний об'єкт може бути «даним» тільки тому, хто пізнає; всі продукти його суб'єктивної пізнавальної діяльності - лише хибна, неістинна думка. Такий підхід, звичайно ж, позначився й на розумінні грошей. Мислителі розглядають гроші як одну з цінностей цивілізованого суспільства. Аристотель, як і Платон, підкреслював важливу соціальну функцію грошей - бути засобом обміну, способом порівняння цінностей предметів один з одним [3, с. 34]. Кредо Б. Франкліна була «свідома праця». Він виступав з ним не для того, щоб зробити багатим лише окремих людей, а бачив в цьому спосіб удосконалення всього суспільства. З точки зору мислителя, гроші завжди повинні мати обмеження, пов'язані з строгою соціальною і особистою моральністю. Тому він не міг допустити, щоб одна людина заради особистої фінансової вигоди пригнічувала іншу. З його точки зору, світ став би значно кращим, якби кожний «виробляв більше, а споживав менше» [1, с. 154]. Однак головне полягало в тому, що завдяки Б. Франкліну гроші були легалізовані для філософського, теоретико-економічного і культурологічного аналізу. Заслугує уваги аналіз грошей в параметрах проблем «власності» представниками німецької класичної філософії. Так, в І. Канта поняття «власності» конститується в поняття «особистості». Тільки той, хто може бути власником «самого себе» і вільний розпоряджатися собою, є особистістю і правомірним суб'єктом. В цьому сенсі свобода у зовнішньому її прояві - це не абстрактний лозунг для санкюлотів і люмпенів, а власність як право своєї самодостатності. Власність розрізняється як «власність» на своє «Я» і «власність» на речі. Кожен громадянин держави має право власності на своє «Я» і стає внаслідок цього правовим партнером даної держави. Масштаби і розміри речової власності, як і кількість грошей, зовсім неоднакові для всіх індивідів, і нерівність величини власності створює основу нерівності політичних прав участі. На думку І. Канта, якщо власник може розпоряджатися зовнішнім предметом на власний розсуд, то людина може бути тільки своїм власним господарем, але не власником самого себе, не говорячи вже про те, щоб бути «власником інших людей». Тобто якщо право власності на речі (і гроші) є майже безмежним, право розпоряджатися іншими людьми обмежене почуттям відповідальності. Значну увагу проблемі грошей приділяв видатний німецький мислитель Г. В. Ф. Гегель. Його концепція викладена в основному в праці «Філософія права», в якій обґрунтовуються основи і принципи громадянського суспільства, народжуваного ринковою економікою. Гроші є невід'ємною частиною власності, є «вкладання волі в річ», і тим самим особа дає собі «зовнішню сферу своєї свободи» [2, с. 401]. Найважливішою передумовою власності і грошей Г. Гегель вважав свободу. Стверджуючи, що речі, на відміну від вільної особистості, є «невільними, позбавленими індивідуальності, безправними», мислитель трактував власність як еманацию (сходження) «абсолютної ідеї», завдяки якій особистість переходить із суб'єктивного змісту в об'єктивний. «Розумність власності полягає не в задоволенні потреб, а в тому, що знімається гола суб'єктивність особистості. Лише у власності особа виступає як розум» [2, с. 405]. - зазначав мислитель. У власності особистість знаходить для себе «зовнішню сферу свободи». Проблема грошей стає зрозумілою, якщо мати чітке поняття «цінності». В найбільш загальному плані «цінність – зберігаюча можливість задовольнити свою потребу. Грошіма самими по собі неможливо користуватися безпосередньо, вони повинні бути перетворені в специфічні речі» [2, с. 403]. Оскільки придбана за гроші річ має цінність, кожен може задовольнити нею свою потребу. Для продуктивного функціонування грошей, з точки зору Г. Гегеля, потрібна наявність громадянського суспільства. Воно надає кожному індивіду право увійти в ту сферу, в яку він хоче, і заробити стільки грошей, скільки може. Однак така можливість є випадковою. «Промисел годує людину, як і соціальний стан; але якщо який-небудь промисел процвітає, то в нього включається безліч індивідів. Однак потреба в товарах не безмежна, і якщо яка-небудь галузь переповнена виробниками, то окремі люди можуть цього не зрозуміти, вони спрямовуються в неї і гинуть. Можна, звичайно, в цьому випадку сказати: надлишок стане очевидним, і тоді окремі індивіди підуть звідти. Однак вони не можуть так поступити, оскільки вони володіють тільки такого роду вмінням, оскільки вони вклали в дану справу свій капітал як у формі своїх можливостей, так у формі грошей» [2, с. 454]. Зміни відбуваються через розорення. **Висновок.** Гроші є зручним засобом для переходу всіх цінностей, які не підлягають «зважуванню» або «вимірюванню» до кількісних характеристик тощо. Через це вони не підпорядковуються звичній шкалі цінностей. Аналіз поглядів мислителів попередніх культурно-історичних епох показав, що ціннісний підхід не використовувався у вивченні феномена грошей. Це викликало тим, що у філософських побудовах поняття «цінність» було відсутнім аж до середини ХІХ століття. Але це зовсім не означало, що в метафізичних роздумах ідея цінності й «ціннісний підхід» не були задіяні. Одна справа оперувати цінностями, інша справа мати ідею цінності і трактувати об'єкти як цінності. Тому можна констатувати, що і сучасна філософська думка поки не прийшла до однозначного розуміння грошей ні з точки зору того, що таке феномен грошей, ні з точки зору методології дослідження. Про це свідчить їх еволюція, яка демонструє самі різні принципи та підходи до їх розуміння та дослідження.

Список використаних джерел

1. Везерфорд Дж. История денег: Борьба за деньги от песчанника до киберпротранства / Дж. Везерфорд; [Пер. с англ. Т. Слуцкой, И. Сиснёва]. М.: ТЕРРА-Книжный клуб, 2001. 320 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель; Пер. с нем.; Ред. и сост. Д. А. Керимов и В. С. Нерсисянц. М.: Мысль, 1990. 524 с.
3. Гончаров В. В. Гроші в контексті аксіологічного аналізу/ В. В. Гончаров // Мандрівець. 2008. № 4 (75). С. 33-37.
4. Ескевич И. В. Метафизика денег. Три действия с прологом и эпилогом / И. В. Ескевич . М.: Эксмо , 2006. 272 с.